

საჯარო სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქციის სისტემური გააზრება

საჯარო სისხლისსამართლებრივი დევნა ეფექტური მართლმსაჯულების განხორციელებლად ერთ-ერთი აუცილებელი და მნიშვნელოვანი ინსტიტუტია. სწორედ ამ იურიდიული ინსტიტუტის მეშვეობით ხდება დანაშაულის შემცირება, საზოგადოებაში დანაშაულის მიმართ შიშის აღმოფხვრა და კანონის უზენაესობის რწმენის განმტკიცება. შესაბამისად, საჯარო სისხლისსამართლებრივი დევნის არსის სწორად გაგება, სახელმწიფოსთვის სისხლის სამართლის პოლიტიკის სწორად განსაზღვრის ერთგვარი გარანტიაა. დღეს, საჯარო სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქცია საკმაოდ ფართო მასშტაბით არის წარმოდგენილი ქართულ სისხლის საპროცესოსამართლებრივ სივრცეში. საჭიროა ამ ფუნქციის კიდევ დახვეწა და ახლებურად ჩამოყალიბება, რათა იგი უფრო მოქნილი და ქმედითი გახდეს. ამისათვის, აუცილებელია საჯარო სისხლისსამართლებრივი დევნის ცნების მკაფიო საკანონმდებლო განმარტება, დევნის განხორციელების მასშტაბების, ვადების ზუსტად განსაზღვრა და სისტემატიზაცია.

საკვანძო სიტყვები: საჯარო სისხლისსამართლებრივი დევნა, საჯარო ინტერესი, საპროცესო იძულების ღონისძიებები, საპროცესო მოქმედებები, საბრალდებო საქმიანობა, პირის ბრალდებულად ცნობა.

1. შესავალი

ახალი არ არის, რომ საჯარო სისხლისსამართლებრივი დევნის (შემდგომში – სისხლისსამართლებრივი დევნა) ფუნქცია ტრადიციული მართლმსაჯულების ერთ-ერთი აუცილებელი და მნიშვნელოვანი მექანიზმია. სწორედ ამ ინსტიტუტის მეშვეობით, სხვა სამართლებრივ მექანიზმებთან კომპლექსში, სახელმწიფო ცდილობს უზრუნველყოს, დაამკვიდროს კანონიერება და მართლწესრიგი. შესაბამისად, სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქციის როლი განსაკუთრებული და გადამწყვეტია მშვიდობიანი თანაცხოვრებისთვის.

სისხლისსამართლებრივი დევნის შესახებ არსებობს არაერთი მოსაზრება¹; სისხლის საპროცესოსამართლებრივი სივრცეც თითქოს გაჯერებულია აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით არსებული სამეცნიერო ნაშრომებით² და პრაქტიკული რეკომენდაციებით; პრაქტიკაშიც თითქოს არ დაისმის მძაფრი კითხვები სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქციის შესახებ, მაგრამ ეს საკმარისი არ არის. სისხლისსამართლებრივი დევნა იმდენად მრავალსაქეტიანი და პრობლემური თემაა, რომ მას ახლაც არ დაუკარგავს აქტუალობა. შესაბამისად, წინამდებარე სტატიის მიზანიც სწორედ ის არის რომ: წინა პლანზე წამოიწიოს მთელი რიგი პრობლემები, რაც დაკავშირებულია სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქციასთან, მოხდეს ამ საკითხების თეორიული და პრაქტიკული, სისტემური ანალიზი, ჩამოყალიბდეს თანამედ-

* სამართლის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის ასისტენტ-პროფესორი. <https://orcid.org/0009-0005-5807-993>.

¹ მუხრამიშვილი ბ., სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყება და განხორციელება ქართულ სისხლის სამართლის პროცესში (გამოძიების სტადიაზე), გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ. 2015, 79-92.

² იქვე. Abashidze G., Prosecutor's Discretionary Powers on Carrying out Criminal Prosecution, (Georgian Model of Discretionary Criminal Prosecution), Tbilisi, 2011 <<https://js.ugd.edu.mk/index.php/scgw/article/download/3118/2829/>> [20.09.2023]; Kamisar Y., Lafave W.R., Israel J.H., King N.J., Basic Criminal Procedure, Cases, Comments and Questions, Eleventh Edition, Thomson West, 2005, 24.

როვე, ახლებური ხედვა სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქციასთან და მასთან დაკავშირებულ სხვა ელემენტებთან მიმართებით.

აღსანიშნავია, რომ დღეს, სისხლის საპროცესო სამართალი მუდმივ განვითარებაში, დინამიკაშია. მოქმედ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში შედის უამრავი ცვლილება. შემოდის ახალი ინსტიტუტები³, პრაქტიკული და თეორიული თვალსაზრისით ჩნდება ახალი კითხვები, პრობლემები. შესაბამისად, ამ ცვლილებების ფონზე საინტერესოა, აუცილებელიც კი რომ სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქციასთან და მასთან კავშირში მყოფ სხვა საკითხებთან მიმართებით მიდგომები კიდევ ერთხელ გადაიხედოს და საჭიროების შემთხვევაში ჩამოყალიბდეს, საპროცესოსამართლებრივ სივრცეში დაფიქსირდეს ახალი მოსაზრებები, რომლებსაც ექნება მყარი თეორიული და პრაქტიკული საფუძვლები.

ამჯერად, წინამდებარე ნაშრომის ფარგლებში განიხილება შემდეგი საკითხები: სისხლისსამართლებრივი დევნის ცნება და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიდგომები ამ ფუნქციასთან მიმართებით; სისხლისსამართლებრივი დევნის მასშტაბები; მხარეთა თანასწორობისა და შეჯიბრებითობის პრინციპის მიმართება სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქციასთან; სისხლისსამართლებრივი დევნის ვადა; დაზარალებულის მხრიდან სამართლებრივი ზემოქმედების შესაძლებლობები და ხარისხი სისხლისსამართლებრივ დევნაზე უარის თქმის ან შეწყვეტის შემთხვევაში.

ბუნებრივია, ზემოთ ჩამოთვლილ საკითხთა წრე ამომწურავი არ არის სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქციის არსის ბოლომდე შემეცნებისთვის. ამისათვის საჭიროა ამ თემის ირგვლივ კვლავ გაგრძელდეს კვლევა, დამუშავდეს და გამოიცეს ახალი ნაშრომები, შესწავლილ იქნეს დღეს არსებული პრაქტიკა, რათა მოხდეს ამ უაღრესად მნიშვნელოვანი ფუნქციის კიდევ უფრო ღრმა ანალიზი და გააზრება.

2. სისხლისსამართლებრივი დევნის ცნება, მასშტაბი და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს განმარტებები

ცნობილია, რომ დღეს მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს სისხლისსამართლებრივი დევნის ცნებას,⁴ მაგრამ სამეცნიერო ლიტერატურაში მოცემულია მისი განმარტება. კერძოდ, სისხლისსამართლებრივი დევნა განმარტებულია როგორც: „სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის საფუძველზე უფლებამოსილი პირის მიერ წარმოებული საპროცესო საქმიანობა, რომელშიც მოიაზრება საჯარო ინტერესის დაცვის, დანაშაულის ჩამდენი პირის მხილებისა და დასჯის მიზნით, ფაქტობრივი მონაცემების (ფაქტებისა და მტკიცებულებების) შეფასების შემდეგ, ბრალდებულის მიმართ შესაბამისი საპროცესო მოქმედებების, მათ შორის საბრალდებო საქმიანობის განხორციელება, როგორც გამოძიების სტადიაზე, ასევე სასამართლოში საქმის განხილვისას.“⁵

გარდა ამისა, იურიდიულ ლიტერატურაში განხილულია ასევე სისხლისსამართლებრივი დევნის სტრუქტურაც,⁶ მოცემულია შესაბამისი სქემებიც⁷, რომელთა საფუძველზეც შეიძლე-

³ მაგალითად, მონმის და დაზარალებულის კოორდინატორი და ა.შ.

⁴ *მეურმიშვილი ბ.*, სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყება და განხორციელება ქართულ სისხლის სამართლის პროცესში (გამოძიების სტადიაზე), გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ., 2015, 79.

⁵ იქვე, 309.

⁶ *ბელთაძე ვ.*, სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქციის არსი საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობის მიხედვით; *ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“*, #2⁽³⁷⁾13, 146; *აბაშიძე გ.*,

ბა წარმოვიდგინოთ დღევანდელ ქართულ საპროცესოსამართლებრივ სივრცეში არსებული სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქციის არსი, მასშტაბები. კერძოდ, სისხლისსამართლებრივი დევნა იწყება ორი გზით; ესენია: 1. პირის დაკავება; 2. პირის ბრალდებულად ცნობა. ამ ორი მოქმედების შესრულება საკმარისია იმისთვის, რომ სისხლისსამართლებრივი დევნა დაწყებულად ჩაითვალოს. მაშასადამე, სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებისათვის აუცილებელია სისხლის სამართლის პროცესში გამოჩნდეს კონკრეტული პირი ბრალდებულის სახით⁸ და ეს სიახლე არ არის. თუმცა, იურიდიულ ლიტერატურაში არსებობს განსხვავებული მოსაზრებებიც, რომ სისხლისსამართლებრივი დევნა ცალკე, დამოუკიდებელი სტადიაა⁹, რომ დევნა იწყება გამოძიების დაწყების მომენტიდან ბრალდებულის გარეშე¹⁰ და ა.შ. ამ მხრივ, ერთობ საინტერესოა ევროპული სასამართლოს მიდგომა. კერძოდ, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს განმარტებით, სისხლისსამართლებრივი დევნა იწყება მაშინ, როდესაც კონკრეტული სუბიექტის მიმართ მიმდინარეობს ისეთი მოქმედებები, რომელთა საფუძველზეც ეს პირი შეიძლება მხილებულ იქნეს დანაშაულის ჩადენაში, მასზე განხორციელდეს სისხლისსამართლებრივი ზემოქმედება.¹¹ რა თქმა უნდა ასეთ მოქმედებებში შეიძლება მოიაზრებოდეს საგამოძიებო მოქმედებებიც, მაგრამ ამ შემთხვევაში ეს იქნება სისხლისსამართლებრივი დევნის ფართო განმარტება.¹² ევროპული სასამართლო, ისევე როგორც საქართველოს მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა (მუხლი 167) სისხლისსამართლებრივ დევნის დაწყებას უკავშირებს კონკრეტულ სუბიექტს,¹³ რომელიც ბრალდებულის სტატუსით გვევლინება სისხლის სამართლის პროცესში. მაშასადამე, შესაძლებელია ითქვას, რომ სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყების თვალსაზრისით, არ არსებობს შეუსაბამობა ევროპული სასამართლოს და ქართულ საპროცესოსამართლებრივ სივრცეში არსებულ მიდგომებს შორის. უფრო მეტიც, სამართლებრივი განვითარების თვალსაზრისით, ისეთი მონინავე ქვეყანა, როგორც არის ინგლისი, სისხლისსამართლებრივი დევნის განმარტების ვიწრო გაგებას ითვალისწინებს. ინგლისში პირის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნა

პროკურორი, როგორც სისხლისსამართლებრივი დევნის სუბიექტი (გამოძიების სტადიაზე), თბ., 2011, 69-70.

⁷ იხ. დანართი #1.

⁸ ფაფიაშვილი შ., სისხლის სამართლის საქმისა და სისხლის სამართლებრივი დევნის აღძვრის პრობლემა სისხლის სამართლის პროცესში, თბ., 1999, 24; შეად. ფაფიაშვილი შ. თევზაძე ა., მასალების შემოწმება და სისხლის სამართლის საქმისა და დევნის აღძვრა, თბ., 2002, 99-101; პრაქტიკული სახელმძღვანელო სისხლის სამართლის საპროცესო საკითხებში (სახელმძღვანელო პროკურორიების და გამოძიებლებისათვის), საქართველოს გენერალური პროკურატურა, 2007, 12.

⁹ გოგშელიძე რ., პროკურატურის როლი დემოკრატიულ საზოგადოებაში; ჟურნალი „სამართალი“, 2002, #9-10, 71-75.

¹⁰ Bouloc B., Stefani G., Levasseur G., Procédure pénale, 23e édition, Paris, 2012, 144-145, 166-167; Дубина И.А. Задачи досудебного уголовного судопроизводства и роль прокурора в их достижении., Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Волгоград, 2006, 109. შეად. Molins F., L'action public, 2009, (dernière mise à jour: 2013) 8-9.

¹¹ Case of Foti and Others v. Italy (Application no. 7604/76; 7719/76; 7781/77; 7913/77); Kangasluoma v. Finland, no 48339/99, ECHR, 14 ივნისი 2004; Zana v. Turkey, no 69/1996/688/880, ECHR 25 ნოემბერი 1997.

¹² საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესი, კერძო ნაწილი, მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, რედ.: მამნიაშვილი მ., გახოკიძე ჯ. გაბისონია ი., გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბ., 2013, 116-117.

¹³ აღნიშნულ პოზიციასთან დაკავშირებით დამატებით იხ. საქართველოს სისხლის სამართლის (კერძო ნაწილი), ავტორთა კოლექტივი, რედ.: ფაფიაშვილი ლ., გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ., 2017, 63.

ინყება მაშინ, როდესაც გვირგვინის ბრალმდებელს გადაეცემა სისხლის სამართლის საქმე შე-
საფასებლად, გააგზავნოს თუ არა ეს საქმე სასამართლოში და დაუჭიროს თუ არა სახელმწი-
ფო ბრალდებას მხარი.¹⁴ ამ მხრივ ქართულ სისხლის საპროცესო სამართალში სხვა მიდგომა
არსებობს. სისხლისსამართლებრივი დევნა საქართველოში უფრო მასშტაბურია, ფართოდ
არის წარმოდგენილი; დევნა ინყება პირის დაკავებისთანავე ან ბრალდებულად ცნობისთანა-
ვე და გამოძიების სტადიაზე მიმდინარეობს სხვადასხვა საპროცესო მოქმედებების ჩატარე-
ბის გზით; სისხლისსამართლებრივ დევნაში მოიაზრება აღკვეთის ღონისძიებების გამოსაყე-
ნებლად პროკურორის მიერ შუამდგომლობით მიმართვა სასამართლოსათვის, ბრალდებულის
თანამდებობიდან გადაყენების, ასევე ქონებაზე ყადაღის დადების შესახებ შუამდგომლობის
შეტანა სასამართლოში და ა.შ.¹⁵ ამასთან, სისხლისსამართლებრივი დევნა გრძელდება სასა-
მართლოშიც და ეს დასტურდება არა მხოლოდ იურიდიულ ლიტერატურაში არსებული მო-
საზრებებით¹⁶, არამედ მოქმედი სისხლის საპროცესოსამართლებრივი კანონმდებლობითაც
(მუხლი 250). მაშასადამე, სისხლისსამართლებრივი დევნა ერთობ მძლავრი ფუნქციაა პროკუ-
რორის ხელში და მასში გაერთიანებულია არაერთი საპროცესო მოქმედება. სწორედ აქედან
გამომდინარე, ბუნებრივად ჩნდება კითხვა: ქართულ სამართლებრივ სივრცეში სისხლისსა-
მართლებრივი დევნის ფუნქციის ასე ფართოდ წარმოდგენა ხელს ხომ არ უშლის ამ ფუნქცი-
ის ეფექტურად განხორციელებას? თუ გადავხედავთ სამართლებრივად მონინავე ქვეყნებს
(ინგლისი, აშშ, საფრანგეთი)¹⁷ სისხლისსამართლებრივი დევნა ასე ფართოდ არ არის წარ-
მოდგენილი. მაგალითად, დევნაში არ მოიაზრება საპროცესო იძულების ღონისძიებები მაშინ,
როდესაც ქართულ სისხლის საპროცესო სამართალში დევნის განხორციელების კუთხით,
საპროცესო იძულების ღონისძიებებს მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია.¹⁸ ამასთან, აღსანიშნა-
ვია, რომ საპროცესო იძულების ღონისძიებების სისხლისსამართლებრივ დევნაში მოაზრება
გარკვეულ სირთულეებს, წინააღმდეგობებსაც ქმნის.¹⁹ მაგალითად, დაკავებით სისხლისსა-
მართლებრივი დევნის დამწყები სუბიექტის პრობლემა.²⁰

საუბარია რა სისხლისსამართლებრივი დევნის მასშტაბებზე, ერთობ საინტერესოა სა-
კითხი სისხლისსამართლებრივი დევნის სასამართლოში განხორციელების შესახებ. ზემოთაც
აღინიშნა, რომ სისხლისსამართლებრივი დევნა ხორციელდება სასამართლოშიც სახელმწიფო

¹⁴ Le Code des procureurs de la Couronne, par. 3-4, <<https://www.cps.gov.uk/sites/default/files/documents/publications/FRENCH-Code-for-Crown-Prosecutors-October-2018.pdf>> [20.09.2023].

¹⁵ საქართველოს სისხლის საპროცესო სამართალი, (კერძო ნაწილი), ავტორთა კოლექტივი, რედ.: ფა-
ფიაშვილი ლ., გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ., 2017, 75-82.

¹⁶ იქვე, 69-72.

¹⁷ Wade M., The Power to Decide – Prosecutorial Control, Diversion and Punishment in European Criminal
Justice Systems Today, 2006, 108-109, <http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-540-33963-2_2#page-1>, [20.09.2023]; Le Code des procureurs de la Couronne, par. 3-4, <https://www.cps.gov.uk/sites/default/files/documents/publications/FRENCH-Code-for-Crown-Prosecutors-October-2018.pdf>
[20.09.2023]; Kamisar Y., Lafave W.R., Israel J.H., King N.J., Basic Criminal Procedure, Cases, Comments
and Questions, 11th Edition, Thomson West, 2005, 9-16; Bouloc B., Stefani G., Levasseur G., Procédure
pénale, 23e édition, Paris, 2012, 137-167, 573-623; Larguier J., Procédure pénale, 18e édition, Paris, 2001, 85-
88; Guinchard S., Buisson J., Procédure pénale, Paris, 2000, 492-494.

¹⁸ საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესი, კერძო ნაწილი, მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი,
რედ.: მამნიშვილი მ., გაბოკიძე ჯ. გაბისონია ი., გამომც. „იურისტების სამყარო“, თბ., 2013, 119.

¹⁹ მეურმიშვილი ბ., სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყება და განხორციელება ქართულ სისხლის
სამართლის პროცესში (გამოძიების სტადიაზე), გამომც. „მერიდიანი“, თბ. 2015, 117-134.

²⁰ იქვე, 134-136.

ბრალდების მხარდაჭერის კუთხით.²¹ მაგრამ საჭიროა იმის გარკვევა როგორ, რა ფორმით ხდება სისხლისსამართლებრივი დევნის ზედა ინსტანციებში გაგრძელება? ან გრძელდება თუ არა დევნა სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციის სასამართლოებში? ამ შემთხვევაში კითხვები დასმულია არა სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელების თვალსაზრისით, არამედ იმის შესახებ, თუ როგორ გადადის დევნა ერთი ინსტანციის სასამართლოდან მეორე ინსტანციაში? ეს საკითხი პრობლემას არ წარმოადგენდა 1998 წლის 20 თებერვლის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით, ვინაიდან ზემოთ დასახელებული კანონით, სასამართლოს მიერ გამოტანილი განაჩენი კანონიერ ძალაში შედიოდა და აღსასრულებლად მიექცეოდა გასაჩივრების 1 თვიანი ვადის გასვლის შემდეგ (მუხლი 602).²² მაშასადამე, ამ დროს არ მიმდინარეობდა სასჯელის აღსრულება და მხარეებს ჰქონდათ შესაძლებლობა გასაჩივრების გზით, გადასულიყვნენ ზედა ინსტანციის სასამართლოში. ბუნებრივია, ამ დროს სისხლისსამართლებრივი დევნა გრძელდებოდა, ვინაიდან სასჯელის აღსრულების პროცესი ჯერ არ იყო დაწყებული და განაჩენის გასაჩივრებით, განსასჯელი (ბრალდებული) და პროკურორი სამართლებრივად კვლავ იმყოფებოდნენ უწყვეტ სისხლის საპროცესოსამართლებრივ ურთიერთობაში. მართალია, პროკურორი სასამართლოში ბოლო მოქმედების შესრულებით ფაქტობრივად ასრულებდა თავის ფუნქციას ბრალდების მხარდაჭერის კუთხით²³, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავდა, რომ სისხლისსამართლებრივი დევნა საბოლოოდ დასრულდა; საპროცესო კანონმდებლობაში არსებობდა ერთგვარი ლუფტი, განაჩენის (რომლის აღსრულებაც ჯერ კიდევ არ იყო დაწყებული) გასაჩივრების შემთხვევაში, სისხლისსამართლებრივი დევნა უწყვეტ რეჟიმში გაგრძელდებოდა. ამასთან, აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ უდანაშაულობის პრეზუმფციიდან, გამომდინარე, პირის მოხსენიება დამნაშავედ არ შეიძლებოდა, ვინაიდან განაჩენი არ იყო შესული კანონიერ ძალაში. ეს წესი ჯერ კიდევ 1998 წლის საპროცესო კანონმდებლობის მოქმედების პერიოდშივე შეიცვალა (მუხლი 602).²⁴ დღეს მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით, განაჩენი კანონიერ ძალაში შედის და აღსასრულებლად მიექცევა საჯაროდ გამოცხადებისთანავე (მუხლი 279). აღნიშნული კი ნიშნავს იმას, რომ პირი უკვე დამნაშავეა და ვინაიდან მის მიმართ დაწყებულია სასჯელის აღსრულების პროცესი, სახელმწიფოსა და მსჯავრდებულს შორის უკვე დასრულდა სისხლის საპროცესოსამართლებრივი ურთიერთობა (მსჯავრდებული სახელმწიფოსთან გადასულია სასჯელაღსრულებითსამართლებრივ ურთიერთობაში). შესაბამისად, სისხლისსამართლებრივი დევნა (საპროცესო საქმიანობა²⁵) აღარ შეიძლება გაგრძელდეს უწყვეტად ზედა ინსტანციის სასამართლოებში. ამ მხრივ, კანონმდებელმა დანერგა ახალი მიდგომა; კერძოდ, დევნა სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციის სასამართლოებში შესაძლებელია განახლდეს განაჩენის გასაჩივრების შემთხვევაში. აღსანიშნავია, რომ გამოძიების სტადიაზე დაწყებული სისხლისსამართლებრივი

²¹ იქვე, 237. შეად. კობალაძე პ., სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქციათა ურთიერთგამიჯვნისათვის, ჟურნალი, „მართლმსაჯულება და კანონი“, #3⁽²²⁾, 09, 49-56.

²² იხ. <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/31882?publication=51>> [20.09.2023].

²³ მეურმიშვილი ბ., სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყება და განხორციელება ქართულ სისხლის სამართლის პროცესში (გამოძიების სტადიაზე), გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ. 2015, 235; შეად.: ლალიაშვილი თ., საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილი, „იურისტების სამყარო“, თბ., 2015, 52-53.

²⁴ იხ. <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/31882?publication=103>> [20.09.2023].

²⁵ დაწვრილებით იხ. აბაშიძე გ., სისხლისსამართლებრივი დევნა, როგორც პროკურორის ფუნქცია და მისი განხორციელება გამოძიების სტადიაზე, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბ., 2018.

დევნა უწყვეტად გრძელდება პირველი ინსტანციის სასამართლოში, რა თქმა უნდა თუ პროკურორმა მიიღო სისხლისსამართლებრივი დევნის გაგრძელების შესახებ გადაწყვეტილება მაშინ, როდესაც სააპელაციო და საკასაციო სტადიებზე დევნა შეიძლება განახლდეს, რაც დამოკიდებულია უფლებამოსილი სუბიექტის მიერ უკვე კანონიერ ძალაში შესული გამამტყუნებელი განაჩენის გასაჩივრებაზე. ამ დროს მსჯავრდებული სახელმწიფოსთან ერთდროულად არის როგორც სისხლის საპროცესოსამართლებრივ, ასევე სასჯელაღსრულებითსამართლებრივ ურთიერთობაში. აღნიშნულ მსჯელობას უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს სისხლისსამართლებრივის დევნის მასშტაბების სისტემურად გააზრებისათვის: *გამოძიების სტადიაზე დაწყებული სისხლისსამართლებრივი დევნა შესაძლებელია უწყვეტად გაგრძელდეს პირველი ინსტანციის სასამართლოში (პირველი ეტაპი); დევნა სრულდება საქმის არსებითი განხილვისას, პროკურორის ბოლო მოქმედებით. ამის შემდეგ, სააპელაციო (მეორე ეტაპი) და საკასაციო (მესამე ეტაპი) სტადიებზე, სისხლისსამართლებრივი დევნა შეიძლება განახლდეს.*

3. მხარეთა თანასწორობა და შეჯიბრებითობა და სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქცია

კვლევის თვალსაზრისით, კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია მხარეთა თანასწორობისა და შეჯიბრებითობის პრინციპის მიმართება სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქციასთან. ზემოთ დასახელებული პრინციპის არსი და მნიშვნელობა იურიდიულ ლიტერატურაში სრულყოფილად არის განსაზღვრული.²⁶ ამ შემთხვევაში საინტერესოა რამდენად არის დაცული ბრალდებულად პასუხისგებაში მისაცემი პირის უფლებები მის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებამდე?! სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის თანახმად, სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებისთანავე სისხლის სამართლის პროცესი მიმდინარეობს მხარეთა თანასწორობისა და შეჯიბრებითობის პრინციპის საფუძველზე (მუხლი 9). მაშასადამე, სისხლის სამართლის პროცესში დაცვის მხარე სამართლებრივი თვალსაზრისით ჩნდება და თავის საპროცესო უფლებამოსილებას იძენს სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყების შემდეგ.²⁷ შესაბამისად, ბუნებრივად ჩნდება კითხვა: პირი, რომლის მიმართაც ჯერ არ არის სისხლისსამართლებრივი დევნა დაწყებული და ამკარაა, რომ დროის უმოკლეს მონაკვეთში იგი ცნობილი იქნება ბრალდებულად,²⁸ აქვს თუ არა ამ პირს შესაძლებლობა მოემზადოს დაცვისთვის და რაიმე ფორმით ჩაერთოს სამართალწარმოებაში? გაეცნოს სისხლის სამართლის საქმის მასალებს, გამოიყენოს დაცვის უფლება და ა.შ. ამ კითხვაზე პასუხი უარყოფითია – არა; ჯერ მის მიმართ უნდა დაიწყო სისხლისსამართლებრივი დევნა და მას შემდეგ, რაც ეს პირი აღიჭურვება ბრალდებულის უფლებებით და მოვალეობებით, ამ უკანასკნელს ექნება შესაძლებლობა სრულყოფილად ჩაერთოს სისხლის სამართლის პროცესში. თუმცა, როგორც ზემოთ აღინიშნა, ბრალდებულის სტატუსის მიღებამდე, პირი დარჩენილია

²⁶ გიორგაძე გ., საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესის შეჯიბრებითი ბუნება; სამეცნიერო ნაშრომების კრებული: ვეროპული და საერთაშორისო სამართლის ზეგავლენა ქართულ სისხლის საპროცესო სამართალზე, სამეცნიერო რედ.: თუმანიშვილი გ., ჯიშკარიანი ბ., შრამი ე., გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ., 2019, 282-294.

²⁷ ლომსაძე მ., სისხლის სამართლის პროცესი (მეშვიდე გადამუშავებული და შევსებული გამოცემა), გამომცემლობა „ბონა კაუზა“, თბილისი 2018, 44-45.

²⁸ მაგალითად, ავტოსაგზაო შემთხვევებზე და სხვა დანაშაულებზე, როდესაც გამოკვეთილია დანაშაულის ჩამდენი სავარაუდო პირი და მხოლოდ კანონით გათვალისწინებული ფორმალური მოქმედებებია შესასრულებელი ამ პირის ბრალდებისთვის.

სამართალწარმოების მიღმა მაშინ, როდესაც ბრალდების მხარე თავისუფლად აწარმოებს გამოძიებას, აგროვებს მტკიცებულებებს, რომელთა საფუძველზეც მოხდება პირის ბრალდება. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, იბადება კითხვა: ამ დროს ხომ არ იზღუდება ბრალდებულად პასუხისმგებლობაში მისაცემი პირის უფლებები? მხარეთა თანასწორობისა და შეჯიბრებითობის პრინციპი ვინროდ ხომ არ არის წარმოდგენილი სისხლის სამართლის პროცესში და ხომ არ არის საჭირო ამ პრინციპის უფრო ფართო გაგებით განმარტება? აღსანიშნავია, რომ ზემოთ დასახელებული საკითხი უცხო არ არის ევროპის ქვეყნების სისხლის საპროცესოსამართლებრივი სივრცისთვის. მაგალითად, ეს პრობლემა არსებობდა საფრანგეთშიც – დიდი ხნის გადაუჭრელი იყო იმ პირის საკითხი, რომელიც ჯერ არ იყო ბრალდებული, მაგრამ აშკარა იყო, რომ მას მალე მიენიჭებოდა ბრალდებულის სტატუსი და ამ უკანასკნელს შეზღუდული ჰქონდა მთელი რიგი უფლებები, რათა დაეცვა საკუთარი თავი.²⁹ ეს საკითხი დარეგულირდა შემდეგნაირად: ფრანგულ სისხლის სამართლის პროცესში გათვალისწინებულ იქნა „ასისტირებული მონმის“ ინსტიტუტი. ეს არის პროცესის ის სუბიექტი, რომელსაც უფლება აქვს გაეცნოს სისხლის სამართლის საქმის მასალებს; იყოლიოს დამცველი და ჰქონდეს ბრალდებულის ზოგიერთი უფლება მანამდე, სანამ მის მიმართ ოფიციალურად დაიწყება სისხლისსამართლებრივი დევნა.³⁰ ქართულ სისხლის საპროცესო სამართლებრივ სივრცეშიც „ასისტირებული მონმის“ მსგავსი ინსტიტუტის შემოტანა კარგი იქნებოდა, ვინაიდან გამოძიების შედეგად ფაქტობრივად გამოაშკარავებული პირი შეძლებდა მისთვის ბრალდების წარდგენამდე სისხლის სამართლის პროცესში ჩართვას და ამ გზით საკუთარი უფლებების დაცვას. ამასთან, თავიდანვე შენარჩუნდებოდა ის ბალანსი, რაც მხარეთა თანასწორობისა და შეჯიბრებითობის პრინციპისათვის არის დამახასიათებელი.

ამრიგად, მიზანშეწონილია, რომ ამ კუთხით სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შევიდეს ცვლილება და განისაზღვროს პროცესის ახალი სუბიექტი – „ასისტირებული მონმი“, რომელსაც ექნება შემდეგი უფლებები:

მუხლი 49¹. ასისტირებული მონმის უფლება-მოვალეობანი

1. ასისტირებულ მონმეს აქვს მონმის ყველა უფლება-მოვალეობანი.

2. ასისტირებულ მონმეს ასევე უფლება აქვს:

ა) იყოლიოს ადვოკატი საკუთარი ხარჯით ან კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში სახელმწიფოს ხარჯზე;

ბ) დამოუკიდებლად ან ადვოკატის მეშვეობით მოიპოვოს და წარადგინოს მტკიცებულება ამ კოდექსით დადგენილი წესით;

გ) მოითხოვოს საგამოძიებო მოქმედების ჩატარება და გამოითხოვოს მტკიცებულება, რომელიც საჭიროა ბრალდების უარსაყოფად ან პასუხისმგებლობის შესამსუბუქებლად;

დ) მოითხოვოს ადვოკატის დასწრება მისი მონაწილეობით ჩატარებული საგამოძიებო მოქმედების დროს.³¹

²⁹ Code de procédure pénale, (français), art. 113-1, 113-2; Dernière mise à jour des données de ce code : 01 avril 2023, <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154/>, [20.09.2023]; *Larguier J.*, Procédure pénale, 18e édition, Paris, 2001, 161-162, 173-174; გუცენკო კ.ფ., გოლოვკო ლ.ვ., ფილიმონოვი ბ.ა., დასავლეთის სახელმწიფოთა სისხლის სამართლის პროცესი, თარგმანი რუსულიდან, სამეცნიერო რედ.: გოგშელიძე რ., თბ., 2007, 429-430.

³⁰ იქვე.

³¹ *მეურმიშვილი ბ.*, სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყება და განხორციელება ქართულ სისხლის სამართლის პროცესში (გამოძიების სტადიაზე), გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ., 2015, 318-319.

პირის „ასისტირებულ მონმედ“ ცნობა უნდა მოხდეს გამომძიებლის ან პროკურორის დადგენილებით.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში მისაცემი პირის უფლებრივი მდგომარეობა ბრალდებულის სტატუსის მიღებამდე გარკვეულწილად გათვალისწინებული იყო 1998 წლის 20 თებერვლის სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობითაც. კერძოდ, ზემოაღნიშნული კოდექსის 24-ე მუხლი 5¹ ნაწილის თანახმად, პირს, რომლის მიმართაც მიმდინარეობდა მტკიცებულებათა შეკრება, მაგრამ ჯერ კიდევ არ იყო მის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნა დაწყებული, უფლება ჰქონდა საჩივრით მიემართა ზემდგომი პროკურორისთვის ან გამომძიებლის ადგილის მიხედვით სასამართლოსთვის და მოეთხოვა სისხლისსამართლებრივი დევნის დროულად დაწყება. ასეთი საჩივარი ბრალდებულად პასუხისგებაში მისაცემი პირისათვის სასარგებლო იყო იმ კუთხით, რომ მის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებით, იგი შეძლებდა საკუთარი თავის დაცვას.³² თუმცა, ეს მიდგომა მთლად მართებულად არ უნდა იქნეს მიჩნეული, ვინაიდან როგორც ზემოთ აღინიშნა, პირი, რომლის მიმართაც მიმდინარეობს მტკიცებულებათა შეგროვება, სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებამდე აღჭურვილი უნდა იყოს მთელი რიგი უფლებებით და ამ მიზნით, არ უნდა ითხოვდეს დევნის დაწყებას. მაშასადამე, ამ მხრივ ფრანგული მოდელის (ასისტირებული მონმის) გაზიარება უფრო მიზანშეწონილია, ვიდრე 1998 წლის საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი დანაწესის.

4. სისხლისსამართლებრივი დევნის ვადა

საკმაოდ საინტერესოა ასევე სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელების ვადა. აღნიშნული საკითხი დაკავშირებულია პირის ბრალდებულად ყოფნის ვადასთან. მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის თანახმად, წინასასამართლო სხდომის გამართვამდე დანაშაულის ერთი და იმავე შემთხვევის გამო პირი ბრალდებულად ითვლება არაუმეტეს 9 თვისა თუ ამ ვადაში მისთვის ბრალდება არ წაუყენებიათ სხვა დანაშაულებრივი ქმედების გამო. ამ ვადის გასვლის შემდეგ პირის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნა წყდება; მას ბრალდება ეხსნება და დაუშვებელია იმავე ბრალდების ხელახლა წარდგენა ამ პირისათვის (მუხლი 169). მაშასადამე, მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობით, გამომძიებლის სტადიაზე მკაფიოდ არის განსაზღვრული პირის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნის ვადა და ეს ვადა არის 9 თვე. უდავოა, რომ სისხლისსამართლებრივი დევნა ხორციელდება სასამართლოში საქმის არსებითი განხილვის დროსაც და სწორედ ამიტომ საინტერესოა, სასამართლოში სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელების ვადაც. ამ მხრივ, მოქმედ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში არაფერია ნათქვამი. ამდენად, სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელების ვადა არ არსებობს სასამართლოში საქმის განხილვისას, რაც გარკვეულწილად პრობლემას წარმოადგენს. დევნის ვადის განუსაზღვრელობა ფაქტობრივად ახანგრძლივებს პირის ბრალდებულად ყოფნას და არ არის თანხვედრაში ადამიანის უფლებების დაცვასთან. მართალია, პირისათვის ბრალდებულის სტატუსი უფლებააღ-

³² *მეიშვილი ზ., ჯორბენაძე ო., საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარები (2006 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით), თბ., 2007, 82-87; ასევე საქართველოს 1998 წლის 20 თებერვლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, 2006 წლის 01 თებერვლის მდგომარეობით, 24-ე მუხლი.*

მჭურველიც არის, ვინაიდან ამ დროს მას გააჩნია მთელი რიგი საპროცესო უფლებები საკუთარი თავის დასაცავად, მაგრამ პირის ბრალდებულის სახით ხანგრძლივად ყოფნა, მასზე ყოველთვის დადებითად ვერ იმოქმედებს და ამ ვადის საპროცესო კანონმდებლობაში მიუთითებლობა წინააღმდეგობაში მოდის სწრაფი მართლმსაჯულების პრინციპთან (მუხლი 8), მოქმედებს პირის საქმიან რეპუტაციაზე და ა.შ. ამასთან, ბრალდებულად ყოფნის ვადა პირის პატიმრობაში ყოფნისას 9 თვეს არ შეიძლება გასცდეს, მაგრამ პირი, რომელიც პატიმრობაში არ იმყოფება წინასასამართლო სხდომის გამართვის შემდეგაც ინარჩუნებს ბრალდებულის სტატუსს სასამართლოს მიერ განაჩენის გამოტანამდე; ხოლო, ამ დროს პირველი ინსტანციის სასამართლომ განაჩენი უნდა გამოიტანოს წინასასამართლო სხდომის მოსამართლის მიერ საქმის არსებითი განხილვის თაობაზე გადაწყვეტილების მიღებიდან 24 თვეში (მუხლი 185, მე-6 ნაწილი). მაშასადამე, იმ შემთხვევაში თუ შევკრებთ წინასასამართლო სხდომამდე გათვალისწინებულ ბრალდებულად ყოფნის 9 თვიან და სასამართლოსათვის დაწესებულ განაჩენის გამოტანისათვის არსებულ 24 თვიან ვადას, გამოდის, რომ პირი, რომელიც პატიმრობაში არ იმყოფება ბრალდებულად შეიძლება იყოს 33 თვის განმავლობაში, რაც ასევე არ არის თანხვედრაში სწრაფი მართლმსაჯულების პრინციპთან. გარდა ამისა, როგორც ზემოთ აღინიშნა, წინასასამართლო სხდომამდე ბრალდებულად ყოფნის 9 თვიანი ვადის გასვლის შემდეგ, პირს ბრალდება ავტომატურად ეხსნება მაშინ, როდესაც სასამართლოში გადაწყვეტილების მიღების 24 თვიანი ვადის გასვლა (მაგალითად მოსამართლის მიერ ამ ვადის დარღვევა), ბრალდების მოხსნასთან არ არის დაკავშირებული. შესაძლებელია ზემოაღნიშნული ვადა დაირღვეს, მაგრამ პირი ინარჩუნებს ბრალდებულის სტატუსს. ამდენად, ბრალდებულის ინტერესების დაცვის თვალსაზრისით, აუცილებელი და მნიშვნელოვანია, რომ სასამართლოში სისხლის სამართლის საქმის არსებითი განხილვის დროს, მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობით განისაზღვროს პირის ბრალდებულად ყოფნის ვადა.

5. დაზარალებულის საპროცესო შესაძლებლობა ზემოქმედება მოახდინოს სისხლისსამართლებრივ დევნასთან დაკავშირებით პროკურორის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებაზე

გარდა ზემოაღნიშნული საკითხებისა, ერთობ საყურადღებოა დაზარალებულის მხრიდან სამართლებრივი ზემოქმედების შესაძლებლობები და მისი უფლებრივი მდგომარეობა პროკურორის მიერ სისხლისსამართლებრივ დევნაზე უარის თქმის ან შეწყვეტის შემთხვევაში. აღსანიშნავია, რომ ზემოთ მითითებული პრობლემა ახალი არ არის. ამ თემის ირგვლივ მიდიოდა დისკუსიები, მსჯელობები, ინერებოდა ასევე სამეცნიერო ლიტერატურაში³³. მართალია, ამ კუთხით საპროცესო კანონმდებლობაში შედიოდა გარკვეული ცვლილებები, თუმცა პრობლემა კვლავაც რჩებოდა. 2009 წლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ამოქმედებიდან დღემდე, დაზარალებულის უფლება გაესაჩივრებინა პროკურორის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებაზე უარის თქმის ან შეწყვეტის შემთხვევაში, რამდენჯერმე შეიცვალა. თავდაპირველად დაზარალებულს პროკურორის ზე-

³³ მეურმიშვილი ბ., სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყება და განხორციელება ქართულ სისხლის სამართლის პროცესში (გამოძიების სტადიაზე), გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ., 2015, 272-280; ევროგაერთიანების ქვეყნების სისხლის სამართლის საპროცესო სისტემები, ინგლისურიდან თარგმნა: ნიქარიშვილი კ., გამოცემის მეცნიერული რედ.: გვენეტაძე ნ., თბ., 2002, 131-132.

მოაღნიშნული გადაწყვეტილებების გასაჩივრების უფლება მხოლოდ ზემდგომ პროკურორთან შეეძლო (მუხლი 106, 168). 2014 წლის 24 ივლისიდან დაზარალებულს უკვე უფლება ჰქონდა ზემდგომი პროკურორის შემდეგ, სასამართლოსთვის მიემართა პროკურორის გადაწყვეტილების გასაჩივრების მიზნით, იმ შემთხვევაში თუ ჩადენილი იყო განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული.³⁴ 2018 წლის 21 ივლისიდან დაზარალებულს მიეცა შესაძლებლობა სასამართლოში გაესაჩივრებინა ასევე სახელმწიფო ინსპექტორის ქვემდებარე საქმეებზე პროკურორის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები.³⁵ ამის შემდეგ, საპროცესო კანონმდებლობით, დაზარალებულს უფლება მიეცა სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის შესახებ პროკურორის გადაწყვეტილება გაესაჩივრებინა სასამართლოში ოჯახში ძალადობის და სხვა ოჯახური დანაშაულის საქმეებზე ასევე, სპეციალური საგამოძიებო სამსახურის ქვემდებარე დანაშაულთან ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულთან მიმართებით (მუხლი 106). რაც შეეხება სისხლისსამართლებრივ დევნაზე უარის თქმას, მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობით, პროკურორის ასეთი გადაწყვეტილება შეიძლებოდა გასაჩივრებულიყო ზემდგომ პროკურორთან და საჩივრის დაუკმაყოფილებლობის შემთხვევაში, დაზარალებულს შეეძლო მიემართა სასამართლოსთვის სპეციალური საგამოძიებო სამსახურის ქვემდებარე დანაშაულებზე ან განსაკუთრებით მძიმე კატეგორიის დანაშაულზე. სხვა დანაშაულებთან მიმართებით, დაზარალებულს უფლება არ ჰქონდა საჩივარი შეეტანა სასამართლოში და შესაბამისად, ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოო იყო (მუხლი 168).

როგორც ზემოაღნიშნულიდან ჩანს, დაზარალებულს უფლება არ ჰქონდა ყველა კატეგორიის დანაშაულზე სისხლისსამართლებრივი დევნის განახლების ან დაწყების მოთხოვნით მიემართა სასამართლოსთვის და შესაბამისად, ამით ზემოქმედება მოეხდინა პროკურორის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებაზე, რაც არასწორად იყო მიჩნეული წინამდებარე ნაშრომზე მუშაობისას გამოთქმული მოსაზრებით. სწორედ ამ პერიოდში, 2023 წლის 27 ივლისს, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პირველმა კოლეგიამ მიიღო გადაწყვეტილება #1/5/1355,1389, რომლითაც დადასტურდა ნაშრომში გამოთქმული მოსაზრების საფუძვლიანობა. კერძოდ, არაკონსტიტუციურად იქნა ცნობილი საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის 1¹ ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვები „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ჩადენილია განსაკუთრებით მძიმე დანაშაული“ (2019 წლის 15 ოქტომბრამდე მოქმედი რედაქცია) და 168-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მე-2 წინადადების სიტყვები „ზემდგომი პროკურორის გადაწყვეტილება საბოლოოა და არ საჩივრდება“. საკონსტიტუციო სასამართლომ ზემოაღნიშნულ გადაწყვეტილებაში მიუთითა, რომ დაზარალებული დანაშაულის შედეგად განიცდის ფიზიკურ, მორალურ და ფსიქოლოგიურ სტრესს, ასევე მატერიალურ ზიანს. შესაბამისად, თავისი დარღვეული უფლებების აღდგენა/დაცვის მიზნით, იგი სამართლიანი სასამართლოს უფლების სუბიექტად უნდა იქნეს მიჩნეული.³⁶ სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის ან დევნაზე უარის თქმის შესახებ პროკურორის გადაწყვეტილების სასამართლოში გა-

³⁴ საქართველოს 2014 წლის 24 ივლისის კანონი #2518-რს-ვებგვერდი, 06.08.2014; <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/2434580?publication=0>> [20.09.2023].

³⁵ საქართველოს 2018 წლის 21 ივლისის კანონი #3276-რს-ვებგვერდი, 09.08.2018 <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/4276661?publication=3>> [20.09.2023].

³⁶ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 27 ივლისის N 1/5/1355,1389 გადაწყვეტილება, სამსონ თამარიანი, მალხაზ მაჩალიკაშვილი და მერაბ მიქელაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, 23.

საჩივრების უფლება დაზარალებულის მხრიდან შეიძლება განხილულ იქნეს სახელმწიფო ორგანოების კონტროლის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მექანიზმად.³⁷ გასაჩივრების უფლება მას აძლევს შესაძლებლობას გადაამოწმოს დევნის დაწყებაზე უარის თქმის კანონიერება ისევე სახელმწიფო ორგანოების მეშვეობით.³⁸

გარდა ამისა, საკონსტიტუციო სასამართლომ თავის გადაწყვეტილებაში მიუთითა, რომ პროკურორის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება დევნის დაწყებაზე უარის თქმის ან დევნის შეწყვეტის შესახებ შესაძლებელია გასაგები და ნათელიც იყოს, მაგრამ ამ დროსაც კი არ შეიძლება გამოირიცხოს შეცდომები; უფრო მეტიც, პროკურორის აღნიშნულ გადაწყვეტილებებზე სასამართლო კონტროლი მნიშვნელოვანია, რათა გამოირიცხოს უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების ან თვითნებობის რისკი.³⁹

აღსანიშნავია ისიც, რომ დაზარალებულების დიფერენცირება დანაშაულთა კატეგორიების მიხედვით (ნაკლებად მძიმე, მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე) საკონსტიტუციო სასამართლომ არასწორად მიიჩნია. ყველას აქვს იდენტური ინტერესი, რომ სასამართლოს გზით მოახდინოს პროკურორის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების მონიტორინგი და ეს ინტერესი თანაბარმნიშვნელოვანია ყველა კატეგორიის დანაშაულით დაზარალებულისთვის.⁴⁰

ზემოთ დასახელებულ და ასევე სხვა არგუმენტების⁴¹ გათვალისწინებით, საკონსტიტუციო სასამართლომ არაკონსტიტუციურად ცნო ნაკლებად მძიმე და მძიმე კატეგორიის დანაშაულებზე სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებაზე უარის თქმის შესახებ პროკურორის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების დაზარალებულის მხრიდან სასამართლოში გასაჩივრების საკანონმდებლო აკრძალვა. ამასთან, არაკონსტიტუციურად იქნა ცნობილი ნაკლებად მძიმე და მძიმე კატეგორიის დანაშაულებზე დევნის შეწყვეტის შესახებ პროკურორის მიერ გამოტანილი დადგენილების სასამართლოში გასაჩივრების შეუძლებლობა. ბოლოს შემთხვევაში, საკონსტიტუციო სასამართლომ იმსჯელა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 2019 წლის 15 ოქტომბრამდე მოქმედ რედაქციასთან მიმართებით.

საქართველოს საკონსტიტუციო ზემოაღნიშნული გადაწყვეტილება სავსებით მართებულია, ვინაიდან მოცემულ სტატიაზე მუშაობის პროცესში გამოთქმული მოსაზრების თანახმად, ყველა პირს, მათ შორის დაზარალებულსაც უნდა ჰქონოდა შესაძლებლობა თავისი დარღვეული უფლების აღსადგენად მიემართა სასამართლოსთვის და ამ დროს ის არ უნდა ყოფილიყო შეზღუდული დანაშაულის კატეგორიით. გაუგებარია, რა კრიტერიუმებით იხელმძღვანელა კანონმდებელმა და რატომ გამოყო მხოლოდ ოჯახურ, განსაკუთრებით მძიმე და სპეციალური საგამოძიებო სამსახურის ქვემდებარე დანაშაულებზე დაზარალებულის უფლება ზემოქმედება მოეხდინა სასამართლოში გასაჩივრების გზით სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებაზე ან განახლებაზე. თუ გადავხედავთ მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობის 106-ე და 168-ე მუხლებში შესულ ზემოაღნიშნულ ცვლილებებს, ცხადი ხდება, რომ დაზარალებულის უფლებები მიმართოს სასამართლოს საჩივრით, აშკარად, მაგრამ არასაკმარისად გაიზარდა. დაზარალებულს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა ყველა კატეგორიის დანაშაულთან

³⁷ იქვე, 51.

³⁸ იქვე.

³⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 27 ივლისის N 1/5/1355,1389 გადაწყვეტილება, სამსონ თამარიანი, მალხაზ მაჩალიკაშვილი და მერაბ მიქელაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, 52.

⁴⁰ იქვე, 63.

⁴¹ დაწვრილებით იხ. იქვე.

მიმართებით შეიტანოს საჩივარი სასამართლოში და ამ გზით მოახდინოს ზემოქმედება ეფექტური სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებაზე და განხორცილებაზე. დაზარალებულის ეს უფლება გარკვეულწილად იმოქმედებს ასევე დევნის დაწყებაზე უარის თქმის ან შეწყვეტის დადგენილების მიმღები პროკურორისა და გასაჩივრების შემთხვევაში, ზემდგომი პროკურორის მიერ სწორი, სამართლიანი, დასაბუთებული გადაწყვეტილების გამოტანაზე. ამის ნათელი მაგალითია ევროპული ქვეყნების, მაგალითად საფრანგეთის მიდგომა ამ საკითხთან მიმართებით.⁴² აღნიშნული დადასტურდა ასევე საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ზემოთ დასახელებული გადაწყვეტილებითაც. აქედან გამომდინარე, მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლში შესატანია ცვლილება, რომლის თანახმად, დაზარალებულს მიეცემა უფლება ყველა კატეგორიის დანაშაულზე სასამართლოში გაასაჩივროს პროკურორის მიერ სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის შესახებ მიღებული დადგენილება. მართალია, საკონსტიტუციო სასამართლომ თავის გადაწყვეტილებაში იმსჯელა 106-ე მუხლთან მიმართებით, მაგრამ ეს შეეხებოდა არა დღეს მოქმედ, არამედ 2019 წლის 15 ოქტომბრამდე მოქმედ რედაქციას.

6. დასკვნა

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას

- აუცილებელია მოქმედ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში განისაზღვროს სისხლისსამართლებრივი დევნის ცნება. ეს ნამდვილად შეუწყობს ხელს სისხლისსამართლებრივი დევნის არსის სწორად გაგებას;

- დევნის ფუნქციის ეფექტურად განხორციელებისათვის მიზანშეწონილია, მისი ვინრო გაგებით წარმოდგენა, რაც გულისხმობს ამ ფუნქციიდან ცალკეული საპროცესო მექანიზმების გამოყოფას;

- სისხლისსამართლებრივი დევნა იწყება გამოძიების სტადიაზე, გრძელდება პირველი ინსტანციის სასამართლოში საქმის განხილვისას და მისი განახლება შეიძლება მოხდეს სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციის სასამართლოებში;

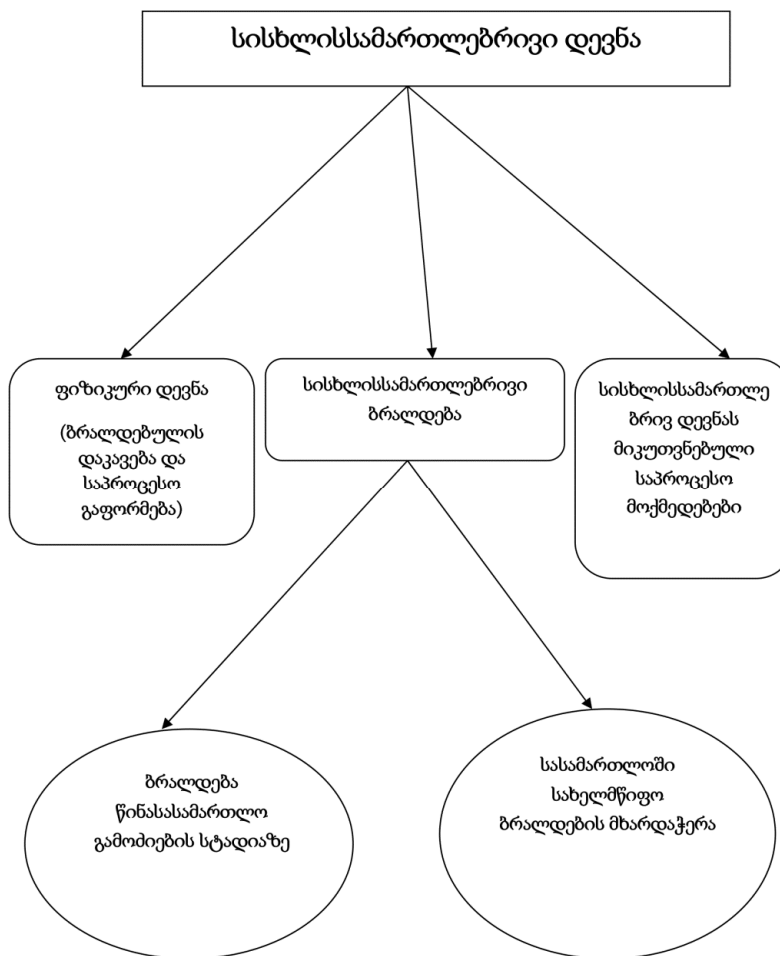
- სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მისაცემი პირის სამართლებრივი მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად, საჭიროა იგი სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებამდე აღჭურვილი იყოს საპროცესო უფლებებით. ამისათვის მიზანშეწონილია ქართულ სისხლის სამართლის სამართლებრივ სივრცეში „ასისტირებული მოწმის“ ინსტიტუტის შემოტანა;

- სწრაფი მართლმსაჯულების განხორციელების უზრუნველსაყოფად, საჭიროა სისხლისსამართლებრივი დევნის ვადის მკაფიოდ განსაზღვრა მოქმედ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში. დღეს არსებული მდგომარეობით, არსებობს პრობლემა სასამართლოში პირის ბრალდებულად ყოფნის ვადასთან მიმართებით;

- მიზანშეწონილია კიდევ უფრო გაუმჯობესდეს დაზარალებულის მხრიდან სამართლებრივი ზემოქმედების შესაძლებლობები და ხარისხი სისხლისსამართლებრივ დევნის შეწყვეტის შემთხვევაში. დაზარალებულს უფლება უნდა ჰქონდეს ყველა კატეგორიის დანაშაულთან დაკავშირებით, სასამართლოში გაასაჩივროს სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტის შესახებ პროკურორის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება.

⁴² *Bouloc B., Stefani G., Levasseur G., Procédure pénale, 23e édition, Paris, 2012, 293, 614-619.*

დანართი #1

ბიბლიოგრაფია:

1. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, 09/10/2009 წელი.
2. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, 20/02/1998, 2006 წლის 01 თებერვლის მდგომარეობით.
3. საქართველოს 2014 წლის 24 ივლისის კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში ცვლილების შეტანის შესახებ“ #2518-რს-ვებგვერდი, <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/2434580?publication=0>> [20.09.2023].
4. საქართველოს 2018 წლის 21 ივლისის კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში ცვლილების შეტანის შესახებ“ #3276-რს-ვებგვერდი, <<https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/4276661?publication=3>> [20.09.2023].
5. Le Code des procureurs de la Couronne, <<https://www.cps.gov.uk/sites/default/files/documents/publications/FRENCH-Code-for-Crown-Prosecutors-October-2018.pdf>> [20.09.2023].
6. Code de procédure pénale, (français), Dernière mise à jour des données de ce code: 01 avril 2023, <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154/> [20.09.2023].

7. აბაშიძე გ., პროკურორი, როგორც სისხლისსამართლებრივი დევნის სუბიექტი (გამოძიების სტადიაზე), თბ., 2011, 69-70.
8. აბაშიძე გ., სისხლისსამართლებრივი დევნა, როგორც პროკურორის ფუნქცია და მისი განხორციელება გამოძიების სტადიაზე, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბ., 2018.
9. ბელთაძე ვ., სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქციის არსი საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობის მიხედვით; ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“, #2⁽³⁷⁾13, 146.
10. გოგშელიძე რ., პროკურატურის როლი დემოკრატიულ საზოგადოებაში; ჟურნალი „სამართალი“, 2002, #9-10, 71-75.
11. გუცენკო კ.ფ., გოლოვკო ლ.ვ., ფილიმონოვი ბ.ა., დასავლეთის სახელმწიფოთა სისხლის სამართლის პროცესი, თარგმანი რუსულიდან, სამეცნიერო რედ.: გოგშელიძე რ., თბ., 2007, 429-430.
12. გიორგაძე გ., საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესის შეჯიბრებითი ბუნება. სამეცნიერო ნაშრომების კრებული: ევროპული და საერთაშორისო სამართლის ზეგავლენა ქართულ სისხლის საპროცესო სამართალზე, სამეცნიერო რედ.: თუმანიშვილი გ., ჯიშკარიანი ბ., შრამი ე., გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ., 2019, 282-294.
13. კობალაძე პ., სახელმწიფო ბრალდების მხარდაჭერისა და სისხლისსამართლებრივი დევნის ფუნქციათა ურთიერთგამიჯვნისათვის, ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“, #3⁽²²⁾09.
14. ლალიაშვილი თ., საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილი, „იურისტების სამყარო“, თბ., 2015.
15. ლომსაძე მ., სისხლის სამართლის პროცესი (მეშვიდე გადაშუავებული და შევსებული გამოცემა), გამომცემლობა „ბონა კაუზა“, თბილისი, 2018, 44-45.
16. მეურმიშვილი ბ., სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყება და განხორციელება ქართულ სისხლის სამართლის პროცესში (გამოძიების სტადიაზე), გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ., 2015, 79-92, 117-134, 134-136, 235, 237, 272-280, 309, 318-319.
17. პრაქტიკული სახელმძღვანელო სისხლის სამართლის საპროცესო საკითხებში (სახელმძღვანელო პროკურორების და გამომძიებლებისათვის), საქართველოს გენერალური პროკურატურა, თბ., 2007, 12.
18. საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესი, კერძო ნაწილი, მეორე გამოცემა, ავტორთა კოლექტივი, რედ.: მამნიაშვილი მ., გაბოკიძე ჯ. ვაბისონია ი., გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბ., 2013, 116-117, 119.
19. საქართველოს სისხლის საპროცესო სამართალი, (კერძო ნაწილი), ავტორთა კოლექტივი, რედ.: ფაფიაშვილი ლ., გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ., 2017, 63, 75-82.
20. მეიშვილი ზ., ჯორბენაძე თ., საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარები (2006 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით), თბ., 2007, 82-87.
21. ფაფიაშვილი შ., სისხლის სამართლის საქმისა და სისხლის სამართლებრივი დევნის აღძვრის პრობლემა სისხლის სამართლის პროცესში, თბ., 1999, 24.
22. ფაფიაშვილი შ. თევზაძე ა., მასალების შემოწმება და სისხლის სამართლის საქმისა და დევნის აღძვრა, თბ., 2002, 99-101.
23. ევროგაერთიანების ქვეყნების სისხლის სამართლის საპროცესო სისტემები, ინგლისურიდან თარგმნა: ნიქარიშვილი კ., გამოცემის მეცნიერული რედ.: გვენეტაძე ნ., თბ., 2002, 131-132.
24. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2023 წლის 27 ივლისის N 1/5/1355,1389 გადაწყვეტილება, სამსონ თამარიანი, მალხაზ მაჩალიკაშვილი და მერაბ მიქელაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.
25. Abashidze G., Prosecutor's Discretionary Powers on Carrying out Criminal Prosecution, (Georgian Model of Discretionary Criminal Prosecution), Tbilisi, 2011 <<https://js.ugd.edu.mk/index.php/scgw/article/download/3118/2829/>> [20.09.2023].

26. *Bouloc B., Stefani G., Levasseur G.*, Procédure pénale, 23e édition, Paris, 2012, 137-167, 144-146, 166-167, 293, 573-623, 614-619.
27. *Guinchard S., Buisson J.*, Procédure pénale, Paris, 2000.
28. *Kamisar Y., Lafave W.R., Israel J.H., King N.J.*, Basic Criminal Procedure, Cases, Comments and Questions, Eleventh Edition, Thomson West, 2005, 9-16, 24.
29. *Larguier J.*, Procédure pénale, 18e édition, Paris, 2001, 85-88, 161-162, 173-174.
30. *Molins F.*, L'action public, 2009, (dernière mise à jour: 2013), 8-9.
31. *Wade M.*, The Power to Decide – Prosecutorial Control, Diversion and Punishment in European Criminal Justice Systems Today, 2006, <http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-540-33963-2_2#page-1> [20.09.2023].
32. *Дубина И.А.* Задачи досудебного уголовного судопроизводства и роль прокурора в их достижении., Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Волгоград, 2006.
33. Case of Foti and Others v. Italy (Application no. 7604/76. 7719/76. 7781/77. 7913/77).
34. *Kangasluoma v. Finland*, no 48339/99, ECHR, 14 ივნისი 2004.
35. *Zana v. Turkey*, no 69/1996/688/880, ECHR 25, June, 1997.